

بررسی تأثیر شاخص ادراک فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشورهای منطقه منا (رهیافت داده‌های تابلویی پویا)

دکتر مجید فشاری *

چکیده

هدف اصلی این مطالعه، بررسی تأثیر شاخص ادراک فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۲۳ است. بدین منظور از رهیافت داده‌های تابلویی پویا در قالب گشتاور تعمیم‌یافته برای برآورد مدل پژوهش استفاده شده است. نتایج برآورد مدل بر تأثیر منفی و معنادار شاخص ادراک فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دلالت دارد. افزون بر این، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که متغیرهای درجه بازبودن اقتصاد، درآمد سرانه و نرخ بهره حقیقی تأثیر مثبت بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این گروه کشورها داشته است. از این رو مهم‌ترین توصیه سیاستی این پژوهش، این است که مسئولان و سیاستگذاران دولتی در این کشورها به‌ویژه ایران با اجرای قوانین و برنامه‌های ضد فساد به کاهش فساد اداری مبادرت ورزیده و از طریق تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، زمینه را برای جذب سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی فراهم نمایند.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، شاخص ادراک فساد اداری، کشورهای منطقه منا، رهیافت داده‌های تابلویی پویا.

طبقه‌بندی JEL : C23, D73, F21

۱. مقدمه

فساد^۱ پدیده‌ای جهان شمول است که نظام اداری هر کشور کم و بیش به آن دچار است. فساد مالی یا سوء استفاده از قدرت دولتی برای کسب منافع شخصی، رویدادی است که در نظام‌های اداری و سیاسی کشورهای مختلف شایع است. این پدیده آثار مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حقوقی و اقتصادی دارد. از جمله مهم‌ترین اثرات این پدیده بر متغیرهای اقتصادی می‌توان بر اثر آن بر آزادی اقتصادی، رشد اقتصادی، میزان تولید، پس‌انداز، مصرف و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اشاره کرد.^۲

در سال‌های اخیر پژوهشگران نتایج مختلفی را در مورد تأثیر فساد اداری بر متغیرهای کلان اقتصادی به‌ویژه رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ارائه کرده‌اند. یافته‌های مطالعات مائورو^۳ (۱۹۹۵) و پلیگرینی و گرلاق^۴ (۲۰۰۴) بر تأثیر منفی و معنادار فساد اداری بر رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دلالت داشته و نشان می‌دهد که فساد اداری می‌تواند به کاهش سرمایه‌گذاری فیزیکی و سرمایه انسانی در کشورها منجر شود. افزون بر این، فساد اداری تمایل به کاهش رشد اقتصادی و مختل کردن میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد.^۵

مروری بر متون تجربی پژوهش نشان می‌دهد که فساد اداری می‌تواند بر متغیرهای کلان اقتصادی به‌ویژه رشد اقتصادی، پس‌انداز و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مؤثر باشد. با توجه به اینکه در مطالعات اخیر مربوط به فساد اداری، تأثیر این متغیر بر روی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه به‌ویژه کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بررسی نشده است؛ بنابراین، انجام این مطالعه به‌لحاظ بررسی تجربی این موضوع در این گروه کشورها اهمیت دارد. در این راستا، هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر شاخص ادراک فساد به‌عنوان متغیر جایگزین برای فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گروه کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۳ است. مهم‌ترین فرضیه این مطالعه، این است که فساد اداری تأثیر منفی و

---

1. Corruption

2. Kardeshler and Yetkiner. (2009).

3. Mauro

4. Pelligrini and Gerlagh

5. Swaleheen. (2012).

معنادار بر میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این گروه کشورها دارد. برای آزمون این فرضیه از رهیافت داده‌های تابلویی پویا در قالب مدل اقتصادسنجی استفاده شده است. ادامه مقاله به صورت زیر سازماندهی شده است؛ در بخش دوم به مبانی نظری موضوع پرداخته شده و در بخش سوم، مطالعات تجربی مرور می‌شود. در بخش چهارم به معرفی مدل پژوهش و پایگاه داده‌ها و اطلاعات آماری پرداخته شده و در بخش پنجم، یافته‌های تجربی پژوهش تحلیل می‌شود. بخش ششم و پایانی مقاله نیز به نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی اختصاص یافته است.

۲. مبانی نظری

در زمینه تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی استدلال و نظرات متفاوتی ارائه شده است. برخی از پژوهشگران استدلال می‌کنند که فساد می‌تواند اثرگذاری مثبتی بر اقتصاد داشته باشد؛ به طوری که فساد با کاهش قوانین اداری غیرضروری و کاهش بار مالیاتی می‌تواند باعث جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شود. پژوهشگرانی که به اثرگذاری مثبت فساد بر رونق اقتصادی معتقدند، فرضیه (EGH)^۱ را آزمون می‌کنند. لیز^۲ (۱۹۶۵) بیان می‌کند که فساد می‌تواند اثرات مثبتی بر بوروکراسی داشته باشد. هانتینگتون^۳ (۱۹۶۸) معتقد است که فساد می‌تواند به کاهش بوروکراسی افراطی کمک کرده و زمینه لازم برای دستیابی به ثروت اقتصادی را فراهم سازد. عاصم اغلو و وردیر^۴ (۱۹۹۸) در مطالعه‌ای که به بررسی فساد بوروکراسی و اثرات آن بر سرمایه‌گذاری، حقوق مالکیت و تخصیص استعدادها پرداختند، نتیجه گرفتند که اقتصادهای کمتر توسعه‌یافته می‌توانند سطوح کمتری از حقوق مالکیت را انتخاب کرده و فساد بیشتری داشته باشند. آنها بیان می‌کنند که امکان فساد بیشتر می‌تواند یک سیاست بهینه باشد و قوانین سخت حقوق مالکیت را از بین ببرد. در این

---

1. Efficient Grease Hypothesis
 2. Leys
 3. Huntington
 4. Acemoglu and Verdier

راستا، براگیونسکی^۱ (۱۹۹۶) نشان داد که فساد باعث تسهیل رشد اقتصادی در فضای سرمایه‌داری رقابتی می‌شود.

در مقابل، مطالعات متعددی نیز وجود دارد که فرضیه رشوه‌کارا را نقض می‌کنند.^۲ در این مطالعات استدلال می‌شود که فساد دارای اثرگذاری منفی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بوده و موجب بی‌میلی سرمایه‌گذاران در سرمایه‌گذاری پول‌شان در محیط کسب و کار پرریسک می‌شود. برای مثال، تانزی^۳ (۱۹۹۸) استدلال می‌کند که ماهیت فساد در بردارنده هزینه بالاتر است، برای اینکه هزینه‌های رشوه نیز به هزینه‌های مذاکره اضافه می‌شود و بار اضافی بر افراد تحمیل می‌کند. تانزی بر این نکته تأکید می‌کند که فساد بر عملکرد قانونی و منصفانه بازار اقتصادها اثر منفی دارد. همچنین، مارو^۴ (۱۹۹۵) با استفاده از تحلیل مقطعی دریافت که فساد باعث کاهش سرمایه‌گذاری و کاهش رشد اقتصادی می‌شود. حبیب و زورویکی^۵ (۲۰۰۲) نیز اثر منفی فساد را تأیید می‌کنند. آنها نشان دادند که عموماً سرمایه‌گذاران خارجی از فساد اجتناب می‌کنند برای اینکه فساد می‌تواند موجب ناکارآمدی‌های عملکردی شود. مانت و پاپاگنی^۶ (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای که به بررسی عوامل فساد در ایتالیا در دوره ۱۹۶۳-۲۰۰۰ پرداختند، با استفاده از مدل اقتصادسنجی دریافتند که متغیرهای اقتصادی (همانند مخارج عمومی و درآمد سرانه) سهم ناچیزی در تبیین فساد در ایتالیا داشته، در حالی که متغیرهای سیاسی و فرهنگی مهم‌ترین عامل مؤثر بر فساد بوده است. ویی^۷ (۲۰۰۰) در مطالعه‌ای به بررسی اثر فساد بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخت و نتیجه گرفت که سطح فساد در کشور میزبان باعث کاهش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود.

1. Braguinsky

۲. برای مثال می‌توان به مطالعات زیر اشاره کرد:

Tanzi (1998), Mauro (1995), Habib and Zurawicki (2002), Monte and Papagni (2001), and Wei (2000)

3. Tanzi

4. Mauro

5. Habib and Zurawicki

6. Monte and Papagni

7. Wei

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی حالت ارتجاعی بیشتری در برابر بحران‌ها دارد، اما ورود آن به هر کشور به ثبات سیاسی و چگونگی نهادهای سیاسی بستگی دارد. در مباحث کیفیت نهادی، ثبات دولت، قانون و نظم و کیفیت بوروکراسی، تأثیر زیادی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم داخلی دارد. علاوه بر این عوامل، بر اساس مطالعات بین‌کشوری، مناقشات داخلی و خارجی، منازعات قومی و پاسخ‌گویی دموکراتیک، تعیین‌کننده‌های مهمی برای جریان سرمایه‌گذاری هستند. همچنین، فساد از عوامل تعیین‌کننده سطح کیفیت نهادی هر کشور است. فساد مالی یا سوء استفاده از قدرت دولتی برای کسب منافع شخصی، رویدادی است که در نظام‌های اداری و سیاسی کشورهای مختلف شایع است. این پدیده آثار مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حقوقی و اقتصادی دارد. از مهم‌ترین اثرات این پدیده بر متغیرهای اقتصادی می‌توان بر اثر آن بر آزادی اقتصادی، رشد اقتصادی، میزان تولید، پس‌انداز، مصرف و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اشاره کرد.^۱ یافته‌های پژوهش‌های مائورو^۲ (۱۹۹۵) و پللیگرینی و گرلاق^۳ (۲۰۰۴) دلالت بر تأثیر منفی و معنادار فساد اداری بر رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته و نشان می‌دهد که فساد اداری می‌تواند به کاهش سرمایه‌گذاری فیزیکی و سرمایه‌انسانی در کشورها منجر شود. فساد اداری تمایل به کاهش رشد اقتصادی و مختل کردن میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد.^۴

۳. پیشینه پژوهش

در زمینه بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در خارج از کشور مطالعات محدودی صورت گرفته و عمدتاً تأثیر فساد اداری بر متغیرهای کلان اقتصادی دیگر مانند رشد اقتصادی، پس‌انداز و انباشت سرمایه بررسی شده است. بررسی‌های به‌عمل آمده در داخل کشور نشان می‌دهد که در زمینه رابطه بین فساد اداری و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گروه کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به‌ویژه ایران مطالعه تجربی انجام نشده است و تنها در یک مطالعه به

1. Hakkala, K. (2016).

2. Mauro

3. Pelligrini and Gerlagh

4. Swaleheen. (2012).

بررسی تأثیر فساد اداری بر رشد اقتصادی پرداخته شده که در آن صباحی و ملک الساداتی (۱۳۸۸) به بررسی تأثیر کنترل فساد اداری بر رشد اقتصادی در سه گروه کشورهای پردرآمد، کشورهای با درآمد متوسط و درآمد پایین در سال‌های ۲۰۰۶-۱۹۹۶ می‌پردازند. آنها در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که در کشورهای پردرآمد و درآمد متوسط، کنترل فساد اداری تأثیر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی داشته در حالی که در گروه کشورهای کم درآمد این ارتباط منفی و معنادار است. در ادامه، به مهم‌ترین مطالعات خارجی مشابه انجام‌شده پرداخته می‌شود.

تانزی و داودی^۱ (۱۹۹۷) به بررسی رابطه بین فساد اداری، مخارج دولت و رشد اقتصادی در ۶۸ کشور در سال‌های ۱۹۸۳-۱۹۸۰ می‌پردازند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد که فساد اداری به افزایش مخارج دولت و کاهش بازدهی مخارج دولتی منجر شده و تأثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی کشورهای مورد مطالعه دارد.

حبیب و زوراویکی^۲ (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم داخلی^۳ و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۴ در ۱۱۱ کشور در سال‌های ۱۹۹۸-۱۹۹۴ پرداخته‌اند. آنها در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که فساد اداری تأثیر منفی و معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم داخلی و خارجی داشته و تأثیر فساد بر سرمایه‌گذاری مستقیم داخلی ضعیف‌تر از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری در حضور متغیرهای درجه بازبودن تجارت و ثبات سیاسی کاهش می‌یابد.

غی‌سون^۵ (۲۰۰۴) در مطالعه خود به بررسی فساد اداری بر متغیرهای کلان اقتصادی مانند رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و درآمد سرانه برای ۵۱ کشور در سال‌های ۲۰۰۲-۱۹۹۶ پرداخته است. وی نتیجه‌گیری می‌کند که فساد اداری تأثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته ولی تأثیر آن بر متغیرهای دیگر مبهم است.

1. Tanzi and Davoodi

2. Habib and Zurawicki

3. Local Direct Investment

4. Foreign Direct Investment

5. Ghee Soon

کیتانو و کالیرو^۱ (۲۰۰۵) با بهره‌گیری از منطق فازی^۲ برای ۹۷ کشور منتخب در حال توسعه و توسعه‌یافته در سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۰ به بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته و به این نتیجه می‌رسند که برای گروه کشورهای با فساد اداری بالا، فساد اداری تأثیر منفی و معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته در حالی که برای کشورهای با فساد اداری پایین‌تر، این تأثیرگذاری معنادار نیست.

دالستروم و جانسون^۳ (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای تأثیر فساد بروکراتیک^۴ بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را برای ۹۹ کشور در حال توسعه و توسعه‌یافته در سال‌های ۲۰۰۲-۱۹۹۶ مورد بررسی قرار می‌دهند. برآورد مدل رگرسیون برای کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که فساد اداری تأثیر منفی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این گروه کشورها داشته در حالی که این تأثیرگذاری برای کشورهای توسعه‌یافته به لحاظ آماری معنادار نیست.

شائو و همکاران^۵ (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای با بهره‌گیری از اطلاعات تابلویی ۳۵ کشور در سال‌های ۲۰۰۵-۱۹۹۶ تأثیر فساد اداری بر متغیرهای کلان اقتصادی مانند سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی را بررسی کرده است. یافته‌های وی نشان می‌دهد که فساد اداری، تأثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته و با در نظر گرفتن معیارهای دیگر اندازه‌گیری فساد اداری همچنان همبستگی منفی بین فساد و رشد اقتصادی در بلندمدت برقرار است.

پودوبنیک و همکاران^۶ (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی در کشورهای عضو OECD در سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۹ پرداختند. آنها به این نتیجه رسیدند که کاهش فساد اداری (افزایش شاخص ادراک فساد^۷) به بهبود رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این گروه کشورها منجر شده است، به‌طوری که با

1. Caetano and Caleiro

2. Fuzzy Logic

3. Dahlström and Johnson

4. Bureaucratic Corruption

5. Shao, et al

6. Podobnik, et al

7. Corruption Perception Index

افزایش یک درصد در شاخص ادراک فساد، رشد درآمد سرانه و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به ترتیب ۱/۷ و ۲/۴ درصد افزایش می‌یابد.

سانیال^۱ (۲۰۰۸) در مطالعه خود تأثیر فساد اداری بر جریان خروج سرمایه‌های خارجی کشور آمریکا به ۴۲ کشور دریافت‌کننده^۲ سرمایه‌های خارجی را برای سال‌های ۲۰۰۱-۱۹۹۷ بررسی می‌کند. یافته‌های وی نشان می‌دهد که فساد اداری تأثیر مثبت و معناداری بر جریان خروج سرمایه‌های خارجی کشور آمریکا به کشورهای پذیرنده این سرمایه‌های خارجی دارد.

اورهارت و همکاران^۳ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری بخش بخش خصوصی، سرمایه‌گذاری عمومی و رشد اقتصادی در کشورهای منتخب در حال توسعه در سال‌های ۲۰۰۶-۱۹۹۹ می‌پردازند. آنها در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی منفی و معنادار بوده، در حالی که تأثیر آن بر سرمایه‌گذاری بخش عمومی معنادار نیست. افزون بر این، در تمامی کشورهای مورد مطالعه، فساد اداری تأثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی داشته است.

ارسلان و سولام^۴ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای با استفاده از رویکرد هم‌انباشتگی جوهانسن-جوسیلیوس به بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری بخش عمومی در ترکیه در سال‌های ۲۰۰۷-۱۹۷۵ می‌پردازند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد که با کاهش فساد، سرمایه‌گذاری در این کشور به‌طور معناداری کاهش می‌یابد.

کاردشلر و یتکینر^۵ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای تأثیر فساد اداری بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در گروه کشورهای عضو OECD در سال‌های ۲۰۰۷-۱۹۹۹ مطالعه کرده و به این نتیجه می‌رسند که فساد اداری تأثیر منفی و معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این گروه کشورها داشته است.

-
1. Sanyal
  2. Recipient Countries
  3. Everhart, et al
  4. Arsalan and Saolam
  5. Kardeshler and Yetkiner

لوتز^۱ (۲۰۰۹) تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری بخش عمومی و خصوصی در کشورهای منتخب آفریقایی را مورد بررسی قرار داده و نشان می‌دهد که فساد تأثیر منفی و معناداری بر سرمایه‌گذاری داخلی داشته و دارای تأثیر منفی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی است. افزون بر این، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که فساد اداری تأثیر مثبت و معناداری بر سرمایه‌گذاری بخش عمومی دارد.

ویجویرا و دولری^۲ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای تأثیر متغیر فساد اداری بر جریان ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را برای ۴۵ کشور منتخب در حال توسعه و توسعه‌یافته در سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۷ مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه می‌رسند که در گروه کشورهای مورد بررسی، فساد اداری تأثیر معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نداشته است.

گئورگیف و مالسکی^۳ (۲۰۱۲) به بررسی تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ویتنام در سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۰۰ می‌پردازند. یافته‌های این پژوهش دلالت بر ارتباط معکوس و معنادار بین تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این کشور دارد.

اسمالجان^۴ (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای نقش شاخص ادراک فساد اداری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در ۸۱ کشور در حال توسعه و توسعه‌یافته در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۳ بررسی کرده و به این نتیجه می‌رسد که افزایش در فساد اداری تأثیر منفی و معناداری در نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی در هر دو گروه کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته دارد.

گودینز و لینگ^۵ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای به بررسی ارتباط بین فساد اداری و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ۱۰ کشور آمریکای لاتین در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۰۵ می‌پردازند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که افزایش فساد اداری به کاهش معناداری در جذب سرمایه‌های خارجی در این کشورها منجر شده است.

---

1. Lutz

2. Wijeweera and Dollery

3. Gueorguiev and Malesky

4. Schmaljohann

5. Godinez and Ling

هاکالا^۱ (۲۰۱۶) به بررسی اثرات نامتقارن فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سوئد در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۷ می‌پردازد. یافته‌های وی نشان می‌دهد که افزایش فساد اداری سرمایه‌گذاری خارجی در صنایع تولیدی کشور سوئد را کاهش داده و اثرات نامتقارن فساد اداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صنایع تولیدی این کشور برقرار است.

در جمع‌بندی مطالعات انجام‌شده خارجی و داخلی می‌توان بیان کرد که در بیشتر مطالعات به تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی در گروه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه پرداخته شده و در مطالعات داخلی تأثیر متغیر فساد اداری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منطقه منا به‌ویژه ایران مورد توجه قرار نگرفته است. بنابراین، انجام این پژوهش از نظر بررسی تجربی این موضوع در کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا و بهره‌گیری از رهیافت داده-های تابلویی پویا برای برآورد مدل تجربی در این گروه از کشورها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و تمایز این مطالعه نسبت به مطالعات پیشین، محسوب می‌شود.

۴. معرفی مدل پژوهش و پایگاه داده‌های آماری

در این مطالعه بر اساس مبانی نظری و ادبیات تجربی پژوهش، برای تبیین رابطه بین شاخص ادراک فساد اداری و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا از مدل تعدیل‌شده هاکالا (۲۰۱۶) استفاده شده است. از این رو، مدل تصریح‌شده در شکل لگاریتمی به صورت زیر است:

$$LFDI_{it} = \mu_i + \alpha_1 LFDI_{it-1} + \alpha_2 LGDPP_{it} + \alpha_3 LOPEN_{it} + \alpha_4 LCPI_{it} + \alpha_5 LIR_{it} + v_{it} \quad (1)$$

که در آن، FDI_i نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی برای کشور i ام، CPI^2 شاخص ادراک فساد^۳ به‌عنوان متغیر جایگزین برای اندازه‌گیری فساد اداری، $LGDPP$ تولید ناخالص

1. Hakkala

2. Corruption Perceptions Index

۳. شاخص ادراک فساد از کاربردی‌ترین شاخص‌های مورد استفاده برای اندازه‌گیری فساد اداری است. این شاخص همه ساله و از سال ۱۹۹۴ توسط سازمان شفافیت بین‌المللی منتشر می‌شود و مقدار این شاخص بین صفر تا صد قرار دارد که مقدار صفر بیانگر فساد اداری بالا و مقدار صد نشان‌دهنده فساد اداری بسیار پایین و عاری از فساد است.

داخلی سرانه حقیقی بوده که به صورت نسبت تولید ناخالص داخلی حقیقی به قیمت ثابت ۲۰۱۰ به جمعیت در نظر گرفته شده، LOPEN درجه بازبودن اقتصاد بوده که نسبت تجارت (حجم واردات و صادرات) به تولید ناخالص داخلی را نشان می‌دهد. IR نرخ بهره حقیقی بوده و برابر با تفاضل نرخ بهره اسمی و نرخ تورم است. μ_1 متغیر عرض از مبدأ برای در نظر گرفتن اثرات انفرادی^۱ و v_{it} متغیر جمله اختلال است.

گفتنی است که برای اندازه‌گیری فساد اداری متغیرهای جایگزین دیگری نیز وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به شاخص کنترل فساد اداری^۲ و شاخص راهنمای ریسک بین‌المللی کشورها^۳ اشاره کرد. دلیل استفاده از شاخص ادراک فساد در این مطالعه آن است که این شاخص نسبت به شاخص‌های دیگر، اطلاعات جامعی در خصوص موارد مختلف فساد اداری مانند ارتشا و اختلاس توسط کارمندان دولتی^۴ را ارائه می‌کند. آمار و اطلاعات مورد استفاده برای شاخص ادراک فساد از درگاه آمار سازمان شفافیت بین‌المللی^۵ و داده‌های مربوط به متغیرهای دیگر از لوح فشرده بانک جهانی (۲۰۱۵) استخراج شده است. قلمرو مکانی پژوهش نیز شامل کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بوده و دوره زمانی نیز سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۳ است.^۶ برای برآورد مدل پویای پیش‌گفته از رهیافت داده‌های تابلویی پویا استفاده شده است. این روش برای استفاده از داده‌های با دوره زمانی اندک^۷ مناسب است. در استفاده از این روش، متغیر وابسته با وقفه‌های مشخص به‌منظور در نظر گرفتن اثرات پویا وارد مدل می‌شود. افزون بر این، ممکن است متغیرهای توضیحی با جملات اختلال دارای همبستگی سریالی باشند که برای این منظور آرلانو و باند دو روش را پیشنهاد می‌کنند. یکی از این روش‌ها

-
1. Individual Effect
  2. Control of Corruption Index
  3. International Country Risk Guide
  4. Public Officials
  5. Transparency International

۶. دلیل محدود نمودن دوره مورد بررسی به سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۳ این است که آمار و اطلاعات شاخص ادراک فساد برای بیشتر کشورهای مورد بررسی و از جمله ایران از سال ۲۰۰۳ در دسترس است.

7. Short Spam Data

استفاده از تفاضل مرتبه اول متغیرها برای از بین بردن اثرات ثابت بوده و روش دیگر، استفاده از رویکرد انحرافات متعامد^۱ است.

از آنجا که نرم افزار مورد استفاده در این مطالعه، نرم افزار Stata14 بوده است، بنابراین، روش تفاضل مرتبه اول برای از بین بردن اثرات ثابت استفاده شده و از مقادیر وقفه دار متغیر وابسته (لگاریتم سرمایه گذاری مستقیم خارجی) به عنوان متغیرهای ابزاری استفاده می شود. در این حالت و با گرفتن تفاضل مرتبه اول از طرفین رابطه، خواهیم داشت:

$$Y_{i,t} - Y_{i,t-1} = \beta(X_{i,t} - X_{i,t-1}) + (\varepsilon_{i,t} - \varepsilon_{i,t-1}) \quad (2)$$

اگر در رابطه بالا، مقدار وقفه دار متغیر وابسته را به سمت راست منتقل کنیم، خواهیم داشت:

$$Y_{i,t} = \beta(X_{i,t} - X_{i,t-1}) + \alpha Y_{i,t-1} + (\varepsilon_{i,t} - \varepsilon_{i,t-1}) \quad (3)$$

در رابطه بالا، فرض می شود $E(\varepsilon_{i,t} - \varepsilon_{i,t-1}) = 0$ برقرار بوده و $E(X, \varepsilon_{i,t}) = 0$ است که در آن بردار X بردار متغیرهای توضیحی مدل یاد شده است. در روش آرلانو و باند از ماتریس متغیرهای ابزاری برای ایجاد برآوردکننده های سازگار استفاده شده و آماره آزمون سارگان برای تعیین مشخص بودن رابطه، استفاده می شود. در این آزمون، اگر فرض صفر پذیرفته شود، بیانگر این است که رابطه بیش از حد مشخص بوده و مدل به متغیرهای ابزاری نیازمند است. بنابراین، باید از مقادیر وقفه دار متغیر وابسته به عنوان متغیرهای ابزاری برای رفع همبستگی بین متغیرهای توضیحی و جملات اختلال استفاده کرد.

افزون بر این، با توجه به اینکه در استفاده از روش تفاضل گیری مرتبه اول، جملات اختلال از فرایند خودرگرسیون مرتبه اول پیروی می کنند، بنابراین، برای اینکه روش آرلانو و باند به برآوردکننده های سازگار مدل منجر شود، لازم است مرتبه خودرگرسیونی جملات اختلال آزمون شود. گفتنی است که روش آرلانو و باند در صورتی به برآوردکننده های سازگار می انجامد که مرتبه خودرگرسیونی جمله اختلال از مرتبه ۲ نباشد؛ زیرا بر اساس روش تفاضل مرتبه اول، جملات اختلال از فرایند مرتبه اول تبعیت می کند.

پیش از برآورد مدل، لازم است آمار توصیفی و تحلیلی در خصوص متغیرهای کلان اقتصادی در ۲۱ کشور منطقه منا در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۳ ارائه شود. نتایج در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای کلان اقتصادی در ۲۱ کشور منطقه منا (۲۰۱۴-۲۰۰۳)

مقدار حداقل	مقدار حداکثر	مقدار میانگین	نام متغیر
۱/۴۹	۴/۸۸	۲/۹	خالص جریان ورودی FDI بر حسب درصدی از تولید ناخالص داخلی
۳۹۸۱/۸۷ دلار	۵۲۵۳ دلار	۴۷۹۰/۴۴ دلار	درآمد سرانه
-۱/۵۹	۶/۰۲	۲/۶۳	رشد درآمد سرانه بر حسب درصد
۱/۵۴	۸/۰۶	۴/۷۲	رشد اقتصادی بر حسب درصد
۱/۹۸	۱۱/۲۷	۳/۹۵	نرخ تورم بر حسب درصد
۱۲	۷۱	۳۹	شاخص ادراک فساد اداری (۰-۱۰۰)
۷۴/۲۸	۹۲/۶۷	۸۶/۰۱	درجه بازبودن تجارت بر حسب درصد

مآخذ: یافته‌های این پژوهش.

نتایج آمار توصیفی نشان می‌دهد که متوسط جریان ورودی FDI بر حسب درصدی از تولید ناخالص داخلی برای ۲۱ کشور منطقه منا در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۳ برابر با ۲/۹ درصد، بیشترین مقدار برابر با ۴/۸۸ درصد و کمترین آن ۱/۴۹ است. بنابراین، می‌توان استدلال کرد که متوسط جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این گروه از کشورها در حدود ۳ درصد بوده است. افزون بر این، متوسط شاخص ادراک فساد اداری برای کشورهای منطقه منا برابر با ۳۹، بیشترین مقدار آن ۷۱ و کمترین آن ۱۲ است. با توجه به گزارش سازمان شفافیت بین‌المللی، در صورتی که شاخص ادراک فساد بین صفر تا ۵۰ باشد، آن کشور، کشوری با فساد اداری بالا محسوب شده و هرچقدر به عدد ۱۰۰ نزدیکتر باشد، آن کشور با فساد اداری بسیار پایین و عاری از فساد محسوب می‌شود. بر این اساس، میانگین شاخص ادراک فساد اداری در کشورهای منطقه منا بین صفر تا ۵۰ قرار داشته که نشان می‌دهد این کشورها، دارای فساد اداری بالا هستند. برای کشور ایران نیز این مقدار در سال ۲۰۱۴ برابر با ۲۷ بوده که از متوسط شاخص برای کشورهای منطقه پایین‌تر است. برای متغیرهای رشد اقتصادی و رشد درآمد سرانه نیز متوسط رشد تولید ناخالص داخلی در حدود ۴/۷۲ درصد و متوسط رشد درآمد سرانه حقیقی ۲/۶۳ درصد بوده است. متوسط درآمد سرانه حقیقی نیز برای کشورهای

منطقه منا ۴۷۹۰/۴۴ دلار بوده که نشان می‌دهد این گروه از کشورها با درآمد سرانه پایین در تقسیم‌بندی درآمدی بانک جهانی تلقی می‌شوند. متوسط درجه بازبودن تجارت و نرخ تورم در این گروه از کشورها در دوره ۲۰۱۴-۲۰۰۳ به ترتیب برابر با ۸۶/۰۱ و ۳/۹۵ درصد است.

جدول ۲. نتایج برآورد مدل به روش گشتاور تعمیم‌یافته (GMM)

متغیر وابسته: $LFDI_{it}$			
متغیرهای توضیحی و عرض از مبدأ	ضریب	مقدار آماره z	ارزش احتمال (PV)
C	-۴/۲۳	۱/۳	۰/۲۴
$LFDI_{it-1}$	۰/۶۵	۴/۹۳	۰/۰۰۰
$LCPI_{it}$	۰/۲۷	۵/۶۹	۰/۰۰۰
$LOPEN_{it}$	۰/۰۴	۱/۹۲	۰/۰۶۸
$LGDP_{it}$	۰/۱۵	۵/۳۴	۰/۰۰۰
IR_{it}	۰/۰۸	۲/۳۲	۰/۰۳
آماره آزمون کای-دو	۵۸/۸۹	---	۰/۰۰۰
تعداد کشورها (N)	۲۱	----	---
تعداد مشاهدات (NT)	۲۹۰	----	---

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

نتایج برآورد مدل نشان می‌دهد که کشش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دوره جاری نسبت به مقدار وقفه‌دار مرتبه اول آن برابر با ۰/۶۵ بوده و با افزایش یک درصدی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دوره پیشین، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دوره جاری به میزان ۰/۶۵ درصد افزایش می‌یابد. افزون بر این، شاخص ادراک فساد تأثیر مثبت و معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته و با افزایش یک درصدی در شاخص ادراک فساد (کاهش فساد اداری)، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به میزان ۰/۲۷ درصد افزایش می‌یابد. همچنین، تأثیر متغیرهای درجه بازبودن اقتصاد و درآمد سرانه نیز بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مثبت و معنادار بوده که با مبانی نظری موضوع نیز سازگار است. از این رو، افزایش اندازه بازار و گسترش حجم تجارت تأثیر مثبتی بر جریان ورود سرمایه‌های مستقیم خارجی به این گروه کشورها دارد. متغیر نرخ بهره حقیقی نیز تأثیر مثبت و

معناداری بر جریان ورود سرمایه‌های خارجی به این گروه کشورها داشته، به طوری که با افزایش یک درصد در نرخ بهره حقیقی، میزان سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی در حدود ۰/۰۸ درصد افزایش پیدا می‌کند. به بیان دیگر، با افزایش نرخ بهره حقیقی، بازدهی سرمایه‌های خارجی در داخل کشور افزایش یافته و به دنبال آن، جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا افزایش می‌یابد.

مقدار آماره کای-دو نیز برابر با ۵۸/۸۹ بوده که دلالت بر معنادار بودن کلی ضرایب برآورد شده دارد. در بخش بعدی و برای بررسی معتبر بودن متغیرهای ابزاری^۱ تعریف‌شده و مرتبه خودهمبستگی بین جملات اختلال تفاضل‌گیری شده، از آزمون سارگان و آرانو و باند استفاده شده است. نتایج این آزمون‌ها به صورت جداول زیر است:

جدول ۳. نتایج آزمون سارگان برای بررسی معتبر بودن متغیرهای ابزاری

مقدار آماره کای-دو	درجه آزادی	ارزش احتمال (PV)
۴۲/۱۶	۳۴	۰/۱۶

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

بر اساس نتایج جدول بالا، می‌توان بیان کرد که فرضیه صفر مبنی بر معتبر بودن متغیرهای ابزاری رد نشده، بنابراین، متغیر مقدار وقفه‌دار مرتبه دوم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متغیر مناسبی برای حذف اثرات همبستگی بین جملات اختلال و متغیر توضیحی است. در مرحله بعد، لازم است مرتبه خودهمبستگی بین جملات اختلال تعیین شود که این امر با استفاده از آزمون آرانو و باند انجام شده است. نتایج در جدول زیر گزارش شده است:

جدول ۴. نتایج آزمون آرانو و باند برای تعیین مرتبه خودهمبستگی جملات اختلال

مرتبه خودهمبستگی	مقدار آماره Z	ارزش احتمال (PV)
اول	-۴/۳۹	۰/۰۰۰
دوم	۱/۴۴	۰/۱۵

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

۱. در این مطالعه با توجه به محدودیت دوره زمانی مورد بررسی، از مقدار وقفه‌دار مرتبه دوم متغیر وابسته (لگاریتم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی) به عنوان متغیر ابزاری استفاده شده است.

نتایج مربوط به آزمون آرلانو و باند نشان می‌دهد که مرتبه خودهمبستگی بین جملات اختلال تفاضل‌گیری شده از مرتبه اول بوده و فرضیه صفر مبنی بر نبود خودهمبستگی مرتبه دوم بین جملات اختلال رد نمی‌شود. بنابراین، روش آرلانو و باند روش مناسبی برای برآورد مدل و حذف اثرات ثابت است.

در ادامه و برای مقایسه نتایج برآوردکننده گشتاور تعمیم‌یافته با روش پیشنهادی آرلانو و باور و بلاندل و باند (برآوردکننده سیستمی) از آماره آزمون هنسن استفاده شده که نتایج به صورت جدول زیر است:

جدول ۵. آزمون هنسن برای مقایسه دو تخمین‌زننده گشتاور تعمیم‌یافته و سیستمی

مقدار آماره کای-دو	درجه آزادی	ارزش احتمال (PV)
۴/۹۶	۵	۰/۴۲

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر عدم اختلاف معنادار بین دو برآوردکننده در سطح معنادار ۵ درصد رد نشده، بنابراین، برای برآورد پارامترهای مدل می‌توان از روش تفاضل مرتبه اول یا روش آرلانو و باند استفاده کرد. برای آزمون نرمال بودن جملات اختلال نیز از آزمون جارک-برا استفاده شده که نتایج به صورت جدول زیر است:

جدول ۶. آزمون جارک-برا برای بررسی نرمال بودن جملات اختلال

مقدار آماره جارک-برا (J-B)	ارزش احتمال (PV)
۰/۷۹	۰/۵۸

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

نتایج آزمون نرمال بودن جملات اختلال نشان می‌دهد که مقدار آماره J-B برابر با ۰/۷۹ بوده و فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن جملات خطا در سطح معنادار ۵ درصد رد نمی‌شود. بنابراین جملات اختلال، توزیع نرمال دارند.

۶. نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی

هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر شاخص ادراک فساد - به عنوان متغیر جایگزین برای فساد اداری - بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۰۳ است. مدل پژوهش با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی پویا برآورد شد که نتایج بیانگر تأثیر مثبت و معنادار شاخص ادراک فساد اداری بر جریان ورود سرمایه‌های مستقیم خارجی در این گروه کشورهاست. به بیان دیگر، افزایش شاخص ادراک فساد (کاهش فساد اداری) به افزایش و بهبود جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به این کشورها منجر می‌شود.

همچنین، تأثیر متغیرهای درآمد سرانه، نرخ بهره حقیقی و درجه بازبودن اقتصاد بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مثبت و معنادار بوده که نشان می‌دهد با افزایش و گسترش اندازه بازار در این کشورها، درآمد سرانه افزایش یافته و به دنبال آن، جریان ورود سرمایه‌های مستقیم خارجی به این کشورها افزایش پیدا می‌کند. افزون بر این، افزایش نرخ بهره حقیقی، به افزایش نرخ بازدهی سرمایه‌گذاری در کشورهای منطقه منجر شده و در نتیجه آن، جریان ورود سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی به این کشورها افزایش پیدا می‌کند. از این رو با توجه به نتایج به‌دست آمده از برآورد مدل، می‌توان بیان کرد که گسترش بازار و درآمد سرانه، افزایش نرخ بهره حقیقی، افزایش حجم تجارت از طریق کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای می‌تواند به افزایش جریان ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به این کشورها منجر شود.

بنابراین، مهم‌ترین توصیه سیاستی این مطالعه برای سیاستگذاران کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا آن است که مسئولان و سیاستگذاران اقتصادی با اعمال قوانین و برنامه‌های منسجم ضد فساد، به کاهش فساد اداری و افزایش شفافیت بین‌المللی مبادرت ورزیده و موجبات افزایش ورود سرمایه‌های مستقیم خارجی را به این گروه از کشورها فراهم کنند. افزون بر این، از آنجا که درجه بازبودن اقتصاد و درآمد سرانه این کشورها تأثیر مثبت و معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته است، پیشنهاد می‌شود مسئولان دولتی و سیاستگذاران با اعمال سیاست‌های مناسب در زمینه گسترش بازار و سطح تولید و درآمد سرانه و نیز با کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای برای کشورهای

عضو این گروه، حجم تجارت جهانی را افزایش داده و از این طریق به افزایش جریان سرمایه‌های مستقیم خارجی به داخل این کشورها کمک کنند؛ زیرا افزایش سرمایه‌های مستقیم خارجی می‌تواند به همراه سرمایه‌های داخل به تسریع رشد اقتصادی این کشورها منجر شود.

از آنجا که ایران یکی از ۲۱ کشور عضو منطقه منا است، بنابراین، بر اساس یافته‌های این مطالعه، می‌توان پیشنهاد کرد که برای افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ارتقای ظرفیت تولید و رشد اقتصادی لازم است سیاستگذاران اقتصادی با کاهش زمینه‌ها و انگیزه‌های فساد اداری و بهبود سلامت اداری در کشور، زمینه افزایش بازدهی سرمایه‌گذاری داخلی را فراهم کرده و از این طریق به افزایش نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی کمک کنند. همچنین، با توجه به تأثیرگذاری مثبت درجه بازبودن تجارت بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌توان استدلال کرد که اتکا به صادرات به‌ویژه صادرات کالاها و محصولات غیرنفتی می‌تواند زمینه افزایش مبادلات تجاری و نیز جذب سرمایه‌های خارجی به کشور را فراهم کرده و زمینه تقویت تولید و رشد اقتصادی را مهیا نماید.

منابع

- صباحی، احمد و ملک الساداتی، سعید. (۱۳۸۸). اثر کنترل فساد مالی بر رشد اقتصادی. فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۵۳: صص ۱۳۱-۱۵۸.
- Arsalan, U. and Saolam .(2009). The Relationship between Corruption and Public Investment: The Case of Turkey. Economics Bulletin, Vol.29, Issue 1, PP.625-644.
- Caetano, J. and Caleiro, A. (2005). Corruption and Foreign Direct Investment What kind of Relationship Is There? Working Paper Series, PP.1-19.
- Dahlström, T. and Johnson, A. (2007). Bureaucratic Corruption, MNEs and FDI. CESIS Working Paper Series, No.82, PP.1-40.
- Everhart, S., Martinez, J. and Vazquez, R. (2009). Corruption, Governance, Investment and Growth in Emerging Markets. APPLIED Economics, Taylor and Francis Journals, Vol. 41, Issue 13, PP. 1579-1594.
- Foreign Direct Investment, Global Business and Economics Review, Vol. 10, No. 1, PP.123-140.
- Ghee Soon, L. (2004). Macro-economic Outcomes of Corruption: A Longitudinal Empirical Study. Department of Management and Organization National University of Singapore, PP.1-11.
- Godinez, J.R. and Ling, L. (2015). Corruption Distance and FDI Flows into Latin America. Journal of International Business Review, Vol.24, No.1, PP.33-42.
- Gueorguiev, D. and Malesky, E. (2012). Foreign Direct Investment and Bribery: a Firm Level Analysis of Corruption in Vietnam. Journal of Asian Economics, Vol.23, No.2, PP. 111-129.
- Habib, M. and Zurawicki, L. (2001). Country-level investments and the effect of corruption: Some Empirical Evidence. International Business Review, Vol.10, PP.687-700.
- Hakkala, K. (2016). Asymmetric Effects of Corruption on FDI: Evidence from Swedish Multinational Firms. Working Paper Series, No.641, PP.1-35.
- Kardeşler, E. and Yetkiner, H. (2009). The Impact of Corruption on FDI: An Application of Efficient Grease Hypothesis to EU Countries. Working Paper Series, No.9, PP.1-16.

- Lutz, M. B. (2009). Corruption and Growth: Exploring the Investment Channel. University of North Florida, Working Paper Series, PP.1-18.
- Mauro, P., (1995). Corruption and Growth. Quarterly Journal of Economics, Vol. 110, PP. 681-712.
- Monte, A. and Papagni, E. (2000). Public Expenditure, Corruption, and Economic Growth: the Case of Italy. European Journal of Political Economy, Vol.17, PP.1-16.
- Podobnik, B., Shao, J., Njavro, D., Ivanov, P.Ch. and Stanley, H.E. (2008). Influence of Corruption on Economic Growth Rate and Foreign Investment. The European Journal, Vol.63, PP.547-550.
- Rose-Ackerman, S., (1999). Corruption and Government. Cambridge University Press.
- Sanyal, R. (2008). Effect of Perception of Corruption on Outward US Foreign Direct. Global Business and Economic Review. Vol 10, Issue1,PP. 123-140
- Schmaljohann, M. (2013). Enhancing Foreign Direct Investment via Transparency? Evaluating the Effects of ELTI on Fdi, Working Paper Series, No. 538, PP.1-32.
- Shao, J., Ivanov, P. C., Podobnik, B. and Eugene, S. (2007). Quantitative Relations Between Corruption and Economic Factors. Center for Polymer Studies and Department of Physics, PP.1-16.
- Swaleheen, M. (2012). Corruption and Investment Choices: A Panel Data Study. Journal of Kyklos, Vol. 60, No. 4, PP.601-616.
- Tanzi, V. and Davoodi, H. R. (1997). Corruption, Public Investment, and Growth. IMF Working Paper, Vol., PP. 1-23.
- Wei, S.J. (2000). How Taxing is Corruption on International Investors? The Review of Economics and Statistics, Vol.82, No. 1, P.1-11.
- Wijeweera, A. and Dollery, B. (2009). Host Country Corruption Level and Foreign Direct Investments Inflows. International Journal of Trade and Global Markets, Vol.2, Issue 2, PP.168-178.
- World Development Indicators .(2015). www.worldbank.org